№ 1
П'ятниця,
29 квітня 1994 року

Реєстр №145

Газета заснована
у квітні 1994 року

Дзвони Лемківщини

ЧАСОПИС КРАЙОВОГО ТОВАРИСТВА «ЛЕМКІВЩИНА» В УКРАЇНІ

Христос Воскрес, люби лемки!

Христос Воскрес, люби лемки!
Щиро Вас витаме
І святкове поздравлінє
До Вас посиламе.
Най запахне в Вашій хижі
Кобаса і шинка,
А на столи посьвачени
Паска і начинка.
І ячка, цибульовом

ГОРИ НАШИ

Гори наши,
гори наши,
Гори наши
Карпати,
Нихто не зна,
не буде знав,
Кілько ви в-нас
вартате.

Гори наши,
гори наши,
Гори наши
Бескиди,
Що вас дати
не казали
Наши
діди-прадіди.

Гори наши,
гори наши,
Гори наши
Карпати

Лемківський календар на ТРАВЕНЬ

9. 1871 нар. у с. Велеснів, Терн. ВОЛОДИМИР ГНАТЮК – учений, етнограф, фольклорист, дослідник життя зак. лемків /06.10.1926/.

12. 1990 заснова но Союз русинів і українців Югославії.

15. 1848 скасування панщини в Галичині.

15. 1945 трагічно загинув на Тернопільщині ІВАН ОРИСИК – талановитий різьбяр-лемко /нар. 1910 р. с. Вілька/.

16. 1970 пом. у Львові ЙОСИП ЗВІРИК – педагог. громад. діяч /нар. 1896 р. с. Костарівці, Сян/.

Дорогі краяни! Сьогодні ми взяли в руки перший номер часопису "Дзвони Лемківщини", що до цього часу з'являвся тільки у формі додатків чи тематичних сторінок у різних газетах. Для лемківської громади нашого краю це неабияка подія, адже друковане слово володіє чарівною силою. Воно допоможе нам зберегти батьківські звичаї і традиції, оживити в пам'яті призабуті сторінки нашої драматичної історії, вилити свої болі і радощі, поділитися з іншими сокровенними думками.

Віднині наша газета, як казкова жар-птиця, прилітатиме у ваші оселі, щоб живою ниткою єднання злучати лемківські серця, волею долі розкидані по білому світі.

Слово до читача

Єднаймося, братове з лемківського роду

Деякі завдання і цілі нашого часопису

Довіряйте їй, з любов'ю і надією схиляйте над нею голови і тоді неодмінно відчуєте, що народилася вона з безмежної любові і відданості своєму краєві, лемківському народові, рідному слову.

Кожна велика справа починається з молитви благословення Божого. Започатковуючи нашу газету, ми теж благали у Господа, щоб дарував нам щире слово, непроминальну любов, невичерпну снагу і спромогу донести до кожної лемківської оселі Правду. Віру

Кобаса і шинка,
А на столі посьвачени
Паска і начинка.
І яєчка, цибульовом
Лупом мальовані,
В добрих руках жовтим воском
Шувні рисувані.
Жеби ся Вам припомнули
Тамти стари рочки,
То випийте по келішку
З медом палюночки.
Жеби жили вшитки в згоді,
Як в єдній родині,
В самостійній і богатій
Вільній Україні.

Гори наши,
гори наши,
Гори наши
Карпати,
Не змінив бим
вас, гей,
За жадни
дукати.

МОВОЮ ФАКТІВ

ТАК УСЕ ПОЧИНАЛОСЯ

8 липня 1988 року в залі Львівської організації українського товариства охорони пам'яток історії та культури зібралася ініціативна група по створенню обласного Товариства "Лемківщина". Відбулися Установчі збори і обрано тимчасове керівництво /голова П.Когутов, заступник І.Красовський, секретар В.Хомик/.

В ініціативну групу увійшли : Бойко М.Я. — професор, народна артистка України, Гнатишин А.І. — професор Львівського медичного інституту, Желем І.А. — громадський діяч, Когутов П.М. — заступник голови Львівського обласного відділення товариства "Україна", заслужений працівник культури України, Красовський І.Д. — історик, член Спілки журналістів України, Кудлик Р.М. — поет, член Спілки письменників України, Куннір І.М. — педагог, керівник народної хорової капели "Лемковина", Кищак С.І. — педагог, член Спілки художників України, Масляк В.М. — доцент Львівського медичного інституту, Майчик І.І. — педагог, композитор, Одрехівський В.П. — скульптор, заслужений діяч мистецтв України, Сухорський А.П. — різьбяр, член Спілки художників України, Хомик В.Ф. — педагог, поет і громадський діяч, Чулик І.І. — доцент Львівського університету ім.І.Франка, Швягла Я.С. — громадський діяч, Щерба І.О. — педагог, громадський діяч, Ярема В.В. — священослужитель /нині — патріарх УАПЦ — прим. ред./

Про завдання Товариства та його структуру розповіли П.Когутов, І.Красовський, письменник Р.Лубківський, поет Р.Братунь, народний художник України, професор Е.Миськo, голова Львівської організації Товариства охорони пам'яток історії та культури І.Кудін, доцент Львівського університету І.Чулик, поет В.Хомик, Я.Швягла, П.Смереканич.

Ростислав Братунь наголосив на самобутності культури лемків та висвітлив деякі аспекти злочинної операції "Вісла", проведеної в 1947 році польськими шовіністами проти українського населення.

Роман Лубківський розповів про роль лемківського поета Б.-І.Антонича у світовій культурі і запропонував встановити пам'ятний знак у рідному селі поета та пам'ятник на його могилі.

На Установчих Зборах було відзначено, що лемки є складовою частиною українського народу, а їх культура — надбанням загальноукраїнської культури.

1 квітня 1989 року відбулися перші збори Товариства "Лемківщина", на яких обрано Правління Товариства у такому складі: Байса Н.П., Бонковська Л.Б., Когутов П.М., Красовський І.Д., Куннір І.М., Одрехівський В.П., Солинка Д.І., Хомик В.Ф., Чулик І.І., Швягла Я.С., Сухорський А.П., Щерба І.О.

Головою Товариства обрано П.Когутова, заступниками І.Красовського та І.Чулика. Збори обрали Раду Товариства у складі 37 чоловік-представників Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської, Закарпатської областей та міста Києва.

Було схвалено і затверджено Статут Товариства "Лемківщина", в якому сформовані мета і завдання Товариства.

Від редакції: В наступному номері часопису читайте розповідь про історії створення і діяльності Тернопільського та Івано-Франківського Товариств "Лемківщина".

15. 1910 нар. у Львові ЙОСИП ЗВІРИК – педагог, громад. діяч /нар. 1896 р. с. Костарівці, Сян/.

16. 1991 засновано у Львові об'єднання "Бібліотека Лемківщини".

19. 1914 нар. в с. Кам'янка, НС. НЕСТОР ЖИЛИЧ – поет /06.02. 1989, Львів/.

22. 1889 нар. в с. Красна ІВАН ЗІЛИНСЬКИЙ – дослідник лемк. говірки /21. 04. 1952/.

22. 1926 п. ом. ВАСИЛЬ ЯВОРСЬКИЙ – видний громад. діяч на Лемківщині /нар. 1854 с. Явора, Турк/.

22-24 1990 пров. у Львові Перший міжнародний "Круглий стіл" лемківських учених і культ. діячів.

24. 1654 страчений у Мушині АНДРІЙ САВКА – популярний ватажок лемк. збійників /н. 1619/.

27. 1910 нар. в Пжеворську, РП РОМАН РЕЙНФУСС – – професор етнограф, автор численних праць про Лемківщину.

27. 1920 нар. в с. Прибишів, Сян. ТЕОДОР ГУЛА – громад. діяч на еміграції /05.10. 1986, США/.

Кожна велика справа починається з молитви благословення Божого. Започатковуючи нашу газету, ми теж благали у Господа, щоб дарував нам щире слово, непроминальну любов, невичерпну снагу і спромогу донести до кожної лемківської оселі Правду, Віру, Надію і Любов. А ще потребу єдності, благословенне і святе відчуття, що усі ми лемки — українського кореня. Тож маємо любитися і гуртуватися, як браття, не тільки у дні свят і празників гожих, а й у години випробувань, труднощів і бід.

"Дзвони Лемківщини" мають стати тією першою могутньою силою, що кликатиме нас до гурту і злуки.

А ще ми прагнемо, щоб цей часопис став вашим добрим другом і порадником, щоб спілкування з ним відбувалося на рівні душі, яка не допускає неправди, фальші і лукавства. І тоді вам захочеться розповісти людям історію свого життя чи села, повідати найпотаємніші мислі. Вірте: в редколегії газети об'єдналися люди, для яких не існує чужого болю і чужих страждань, вони кожне слово пропустять крізь призму власного серця і донесуть до людей, не погрішивши проти правди і справедливості.

Наша газета народжується у складний час. З усіх боків обступають нас злидні і труднощі, душать інфляція, безгрошів'я, нечувана досі дорожнеча, однак ми повинні вистояти, бо це не перші труднощі, які випадають на нашу долю.

Коли лемки покидали рідну землю, то забирали з собою найдорожчі скарби — образи і книги. А ще з своїх церков знімали дзвони і закопували їх у заповітні місця, або забирали з собою. Мабуть, саме в лемківських дзвонах схована душа нашого народу. Тому ми й назвали часопис "Дзвонами Лемківщини", бо маємо святу надію, що своїм голосом вона промовлятиме до кожної лемківської душі, будитиме в ній відчуття надії на кращу долю і гордості за свій народ.

Допоки говорять дзвони — доти жива душа народу.

Найголовніше завдання — зберегти традиції, багату духовну культуру, звичаї, мову, пісні, передати це своїм внукам і дітям. Аби на одвічному древі України ніколи не пересохла одна із чарівних і самобутніх гілок — лемківська! Виконаймо заповіт наших предків — не даймо розчинитися нашому родові у великому морі цивілізації.

Знаменно, що перший номер нашого часопису виходить у світ напередодні великого християнського свята — Воскресіння Христового. Тож хай величні Великодні дзвони зливаються із мелодійними "Дзвонами Лемківщини".

Редколегія.

Ретроспекція

ПІД СОНЦЕМ ЛЕМКІВЩИНИ

Спогади 1990 року

Понад піввіку чекали лемки, коли доля змилостивиться над ними і подарує щастя хоча б ще один раз глянути на рідні гори, припасти до безцінної лемківської землі і скропити її слізьми. Молили Господа, щоб був милостивий до них, явив свою ласку і зігрів якщо не їх, то хоча б дітей і внуків ніжним і пестливим сонцем Лемківщини... І вимолили.

Не переповідатиму про ті митарства, що довелося нам звідати у дорозі, про ті труднощі і хвилювання, що ми пережили. Про все це якось одразу забулося, як тільки ступили на отчу землю. Запанував інший настрій і дух, що опановує людиною при спогляданні високих зелених гір, де душа росте і розквітає, немов у людини виростають крила. Там чисте повітря п'єш, немов найдорожчий трунок, там співом і музикою озиваються до тебе назви навколишніх сіл, оповиті легендами і романтичною ясою, — Кам'янка, Завадка, Дукля, Сянок, Посада, Шкляри, Королик, Дальова...

Але ми їдемо на Бліхнарку, через Горлиці і Висову, підніжжям високих гір, що дихають вічністю. У нашому автобусі більшість переселенців саме з Бліхнарки, які тепер проживають на Збаражчині. З-поміж усіх найбільше виділяється Петро Семенович Дошна — людина літнього віку, сільський дяк, інтелігент старої закваски. У нього характерна зовнішність: вольове обличчя, високе чоло і німб сивого-сивого волосся над головою. Він ніби зійшов із старої літографії минулого століття. Це відчуття підсилює вицвілий костюм старого крою та вишмульгована патериця, з якою він не розлучається ні на хвилину. І хоча усі ми з великим хвилюванням чекаємо зустрічі з рідним селом, погляди багатьох звернуті на пана Дошну. Він є тим своєрідним епіцентром, навколо якого усе обертається у нашому мікросвіті. І хвилюється цей чоловік так сильно, що це помітили навіть суворі митники і пропустили нас без традиційного трусу. Він ні хвилину не знає спокою, а погляд у нього так і горить, немов очі випереджають час і біжать навстріч рідній землі...

Більшість пасажирів покинули Лемківщину, коли їм було 4-7 років, а пан Петро уже досягав парубоцького віку. Тож добре запам'ятав кожну деталь, усі стежки-доріжки, що пролягли від Бліхнарки у широкі світи. Та пройшло п'ять десятиліть, виросли нові ліси і чагарники, ландшафт змінив свої обриси і ява нагадує сон.

Нарешті переїжджаємо Висову і польовою дорогою, вистеленою галькою, наближаємося до Бліхнарки. Запановує така тиша, що, здається, чути, як б'ються наші серця. Вибоїни і гостре каміння не дозволяють водієві розвинути більшу швидкість і автобус повзе, ніби черепаха, а час, здається, напруження набирає такої сили, що хочеться вистрибнути з салону і бігти навстріч рідному селу.

Але ось нарешті й табличка з написом "Бліхнарка". Зупиняємося. І усі спрожога вибігають надвір. Оглядаємося навкіл. Усе потопає у зелені, десь поруч жебонить річечка, часний особняк, а ще далі — церковця...

Усі розгублені: із сотні дворів залишилося тільки чотирнадцять, зміліла річка, ніби осунулася і поблякла церква. Передусім прошкуємо до неї. Навколо бур'яни і висока-висока трава. Люди падають на коліна і починають молитися, заламуючи руки, а пан Дошна віддалік усіх цілує священні стіни і скроплює їх сльозами. Цього не передати словами — мовкне голос і кожен стає духом, що розмовляє душею з Господом...

Над нами похмуре небо, всуціль покрите поволокою хмар, але нараз сонячний промінь пронизує їх і осяває нас своїм золотим промінням. Це як Господній знак, як благословення Матері Божої, до якої звернені наші серця. Невідомо скільки часу триває наша молитва, але несподівано з'являється декілька бліхнарчан: літні жінки щебетливі діти. Хтось приносить ключі і через хвилину ми заходимо в церкву. Всередині похмуро, вогко і тьм'яно. Кам'яна долівка і холодні стіни. Довгий час нічого не можна роздивитися. Молимося мовчки і з нестихаючим піднесенням. Усі відчувають присутність Бога. Невдовзі перед зором відкривається убогий іконостас, розписані стіни, квітчасті вишивки та ветхі фрески, чимось схожі на безсмертні картини дивного лемківського генія Никифора.

Земляки починають розповідати, що церкву насилу вдалося врятувати, бо раніше тут тримали громадську отару і все понівечили та сплюндрували поляки.

— Ось тут, — показує, стара жінка, — пастухи палили вогнище. Бачите чорні вирви ям? Серце розривається від такого варварства. Та незважаючи на те, що бліхнарська парафія вельми мізерна, люди спромоглися відновити свій храм.

Виходимо надвір, всідаємося у високій траві — і починає снуватися китиця споминів, яким немає кінця.

— Ось там — стояла Дзюбинова хата. Нічого не залишилося — ні кілка, ні камінчика.

— А там понад річкою Бібки жили, а трохи далі Сиски.

— Куди та річка поділася, адже була така повновода, що хлопці рибу кошиками ловили?

— Змеженіла як і народ наш.

— Тут біля церкви стояла хижа Сидора Сороки. Добротна, висока, заможна. Нічого від неї не залишилося.

— Це все поляки порозтягували після того, як людей повиганяли...

Бесіда затягується до пізнього вечора. Ще і ще підходять до нас люди. За тією розмовою не помічаємо, як заходить сонце і в'яне день. Поволі згущуються сутінки. Хтось розпалює ватру і вогонь починає розповідати людям минувшину.

Нарешті якась жінка схоплюється:

— Йой, уже не видно. Їдемо до хижі.

Усіх запрошують у гості, кого куди. Але люди розходяться неохоче. Спати нікому не хочеться і розмови точаться далеко за опівніч.

... Прокидаюся вранці ні світ, ні зоря. Гріх спати на тій землі, на зустріч з якою чекав стільки років, яка мені пахла чебрецем і полином, коли про неї розповідав тато. Іду селом, умиротвореним, збиваю ногами теплу росу і заспаний спориш і думаю про батька. Не дочекався він тої хвилини, коли побачить знову лемківську землю, хоч мріяв і марив про те навіть на смертному одрі. Та зате я ступаю його слідами і воскрешаю голос його душі.

Несподівано зустрічаю пана Дошну. Простоволосий, закам'янілий, стоїть він на колінах перед невеличкою білою капличкою і молиться упівголосу. Раз по раз припадає до землі, цілує її і плаче. Де ті сльози тільки беруться? А над ним шелестить густими вітами стара-престара дичка і мабуть розповідає світові і зеленим вічним горам про те, яким він був молодим і веселим.

Багато передумалося за той час, що ми провели у Бліхнарці — і про історію нашу, і про долю людську. У когось серце відмолодло, а комусь і сивини додалося.

Світе-світе, і чому ти такий неприхильний до народу нашого? Чому розвіваєш його світами, женеш вітрами і не даєш йому ні спокою, ні добра, ані інших щедрот? Ніби й добре серце він має, щиру лагідну душу, гнучкий і бистрий розум, а от доля вперто не прихиляється до нього. Скільки нас духовно покалічили, скільки отруїли дурманним комуністичним чадом, скільки світлих талантів убили і ніхто уже не полічить ненароджених Антоничів, замучених недолею Никифорів.

Але ось нарешті й табличка з написом "Бліхнарка". Зупиняємося. І усі спрожога вибігають надвір. Оглядаємося навкіл. Усе потопає у зелені, десь поруч жебонить річечка, високо бовваніють гори. Але села немає. Є тільки окремі будиночки, розміщені на великій віддалі один від одного. Ось там дерев'яна і темна, схожа на гуцульську колибу, хатина, а ген-ген — двоповерховий су-

Скільки нас духовно покалічили, скільки отруїли дурманним комуністичним чадом, скільки світлих талантів убили. І ніхто уже не полічить ненароджених Антоничів, замучених недолею Никифорів.

Може хоч тепер, на сукрайку віку і тисячоліття, воскресне наш осмерклий дух, розквітне любов і єдність, зігріта сонцем великої Лемківщини?!

Петро Сорока
с. Грицівці на Збаражчині — с. Бліхнарка на Лемківщині.

З ПОТОКУ НОВИН

26 лютого 1994 р. відбулася обласна конференція Тернопільського Товариства "Лемківщина", на якій підведено підсумки роботи правління за минулі 4 роки.

В гарячих дискусіях виступаючі /їх було біля двадцяти/ обговорили ситуацію в Товаристві і намітили шляхи його діяльності.

Вибрані нові керівні органи Товариства.

Головою Товариства обрано Олександра Венгриновича.

Про склад правління буде повідомлено в наступному номері.

* * *

У лютому ц.р. відбулася конференція Ів.Франківського обласного Товариства "Лемківщина". Головою обрано — Степана Криницького.

* * *

Правління Тернопільського Товариства "Лемківщина" зустрілося з правлінням товариства "Надсяння".

На зустрічі обговорено питання про відзначення 50-річчя депортації українців з Лемківщини і Надсяння, створення оргкомітету та спільні дії Товариств.

* * *

Правління Тернопільського Товариства зустрілося з головою Польського Товариства Т.Стронським, де було обговорено про співпрацю обох Товариств.

* * *

Нещодавно у м.Копичинцях відбулися організаційні збори по створенню районного відділення Товариства "Лемківщина". На це небуденне свято з'їхалися лемки з багатьох навколишніх сіл, прибули численні гості з обласного і районного центрів. Перед присутніми виступили: голова обласного Товариства "Лемківщина" Олександр Венгринович, директор Тернопільського обласного художнього музею Ігор Дуда, отець Анатолій Дуда, Марія Щетина, Марія Бурдяк та інші.

Головою Копичинського відділення Товариства "Лемківщина" обрано Любов Іванків. Сформовано правління Товариства.

Після урочистої частини відбувся святковий концерт. Детальніше про цю подію читайте у наступному числі нашого часопису.

Іван Вовчак

* * *

З веселим святковим настроєм, віншуваннями, Різдвяними колядами зібралися лемківські родини з трьох поколінь у Палаці культури "Текстильник".

Всіх гостинно зустрічали газда і газдиня свята — Іван Крупяк і Надія Ворончій, яка була й режисером організованого свята.

В залі звучали щирі слова вітання отця Дуди, лемківського Вертепу, найстаршого по віку лемка Івана Вільхи, хору "Конар Лемковиці", голови міського товариства "Лемківщина" Ярослави Бережнюк та голови міської адміністрації Вячеслава Негоди.

За давнім лемківським народним звичаєм присутнім Стефанам і Стефаніям бажали многая літа і пов'язали їх перевеслами з пахучого сіна.

В центрі уваги був святково оформлений стіл з 12 стравами лемківської святої вечері. Молоді газдині мали можливість повчитися технології приготування кожної страви, почути про неї, навіть попробувати. А наш лемківський оналянок /хліб-сіль/ був поділений між всіма присутніми за давнім лемківським звичаєм, як символ гостинності, єдності, добра і надії.

Присутні (а їх зібралося біля чотириста осіб /надовго залишили в пам'яті кожну хвилинку вечора, щиру вдячність організаторам свята, спонсорам і надію на наступні зустрічі краян.

Марія Дзюжинська.

* * *

19 березня 1994 р. в Ів.-Франківську відбулося засідання Колегії, де обговорено питання про поїздку на "Ватру", ставлення до громадських лемківських організацій, виконання рішень Світового Конгресу СФЛ, про випуск газети "Дзвони Лемківщини" та відзначення 50-річчя депортації лемків.

* * *

9 квітня 1994 р. відбулося розширене правління Товариства "Лемківщина" з участю голів районних відділень і осередків.

На правлінні обговорено план роботи Товариства на цей рік, створення нових районних відділень у Підгайцях, Теребовлі, Заліщиках, Підволочиську, Бучачі та інших районах, про участь Товариства у "Ватрі", 50-річчя депортації, організації музею, випуску газети "Дзвони Лемківщини" і ряд інших питань.

* * *

У Києві 19 квітня 1994 р. Голова Тернопільського Товариства "Лемківщина" Олександр Венгринович взяв участь в "круглому столі" "Проблеми русинства в Україні".

"Круглий стіл" організовано Інститутом українознавства Київського університету, Міністерством у справах національностей та міграції, Українською Радою Миру.

О.Венгринович зустрівся з Першим заступником Міністра України у справах національностей і міграції О.Піскуном, головою Постійної Комісії Верховної Ради п. Шульгою. Обговорювали питання про рішення Світового Конгресу лемків, а також статус ветеранів війни осіб, які були насильно вивезені в Німеччину з території Польщі.

АНАТОЛІЙ ЯДЛОВСЬКИЙ

ГОРИ КЛИЧУТ

Кличут мене рідни гори
Рідни полонини.
Же би іщи єден-раз си
Посмотрив долини.

Дем колиси собі гуляв
Із шварним дівчатком.
Дем колиси босим літав
Маленьким дитятком.

Моя хижа за мнов плаче,
Плаче і царина.
Гірки слези ту проливат
Моя Лемковина.

Занепадат моє добро,
Што єм тамаль лишив.
Бом зо собом його не взяв,
Бо ся дітко бісив.

І на мої очі тіж ся
Слези навертают,
Як про мою Лемковину
Деси заспівают.

м. Івано-Франківськ.

Полемічні нотатки

Гнані вітрами історій і долі...

Сакраментальне питання "Хто ми?" ще довго, мабуть, мучитиме нас і навряд, чи в найближчому майбутньому дошукаємося відповіді на нього.

Восени лемківська спільнота відзначатиме 50-річчя виселення з рідних теренів. Пройшло піввіку, але досі болить нас і мучить невідступне і тупе, як біль, питання: чому? Мучить навіть тих, хто не пережив страшних поневірянь і лихоліть, то що вже говорити про тих, хто звідав цю муку в свідомому віці, в розквіті сил і здоров'я, покидаючи нажите і набуте. "Вони /з комітету/ говорили: бери все, хоч хату розбирай. Взяв я лом, підважив дошку з підлоги, та сил нищити свою працю раптом не стало. Затремтіли руки, заслало очі. Не зміг", – згадував нині покійний мій вуйко.

Років десять тому він навідріз відмовився виробляти закордонний паспорт, аби мати можливість хоч востаннє поглянути на рідні сторони. "Не хочу їхати і не хочу на все це дивитися. Нема там лемків на Лемківщині", – стояв на своєму.

Є бачите, і такі думки у людей. Не всі рвуться, виявляється,

Не можу забути, як довго збиралася моя мати, 68-річна вдова, відвідати рідну Висову. А коли ступила на землю, переступила ворітця рідної церкви, вхопилася за стару липу і довго не могла відірватися від неї. Рідними залишилася церква і стара липа, але чужим став навколишній світ, бо ні рідні, ні добрих знайомих... Є отча хата, але в ній чужі люди... Зареклась матуся більше їхати. Не змогла. Але більшість із нас без комплексів... Розкладаємо нехитрий товар під онімілими вікнами батьківських осель і радісно вимахуємо підшатниками, запобігливо заглядаючи в очі грошовитим полякам. Чи з-під поли торгуємо "коньяком" власного виробу, замальованим дубовою корою та паленим цукром.

За віщо заслужили таку долю лемки? І чому в буремні сорокові так лепко, покірно і без будь-якого опору залишали рідні оселі? Був же визвольний рух, були ОУН-УПА. Станіславщина, Львівщина, Тернопільщина, Волинь до кінця 50-х не складали зброї. А лемко покірно тягнув на платформу у Горлицях чи Грибові корів, коней, жену, дітей і перини. Чому так легко корився? Що сподівався знайти на розтерзаному війною Поділлі чи Прикарпатті? Чому деякі залітали навіть у виселення, за-

мором Причорномор'я в пошуках ефемерного "Дзеленого Клину"?

Напевно, Божа кара за якісь давні, невідмолені гріхи гнала нас перекотиполем чужими світами.

Біда лемка і в тому, що був довірливим, легко піддавався ідеологічній тріскотні і в пошуках опори ставив на заїжджих "братьєв", які розпинали Лемківщину не одне століття. Хто заперечить, що на Лемківщині ще до другої світової війни було немало покинутих церков? Люди зрікалися храму Господнього, що допомагав їм утримувати хоч якісь моральні засади, і йшли в "часовні", де меткі батюшки вдовблювали їм голови, що ніякі вони не русини, не лемки, а "москвофіли". Скільки таких "москвофілів" ще доживає свого віку сьогодні!

Пригадаймо і те, що у 1939-40 роках ще не було ніякого примусового виселення, а були добровільні переселенці. Агітація була такої потужної сили, сіті спліталися так майстерно, що лемки – наївні діти природи і гір – беззастережно повірили в совєтське Ельдорадо і покидали напризволяще повні засіки хліба і рідні обійстя. Нині 85-річна бабця Анна згадує, що свекруха забороняла їй брати навіть баняки і горнятка, бо "там вшитко дадут". Але того "вшиткого" не виявилося

цями. І погнала їх якась пекельна сила на Кіровоградщину, потім, уже у воєнні роки, знову на Лемківщину, а в 1945 році – ще раз /уже силоміць/ на Радянську Україну.

Скільки треба було винести мук, помилитись, втратити і знайти, аби усвідомити: нема щастя ніде, окрім рідного дому, а дім буде надійним, коли буде своя держава, а держава постане тоді, коли не шукати долі десь поза світами, а виборювати її тут, де коріння нашого роду і народу.

Нині часто дискутується питання: хто ми, лемки: емігранти, репатріанти чи просто переселенці? Мені думається: і перші, і другі, і треті. Але це проста журналістська оцінка. А потрібна вагома юридична аргументація. Може, дасть Бог, знайдеться беручкий мудрий лемко-юрист, який вивчить усі документи, пояснить усі правові нюанси цієї проблеми. А поки що признаймося: серед інших народів-вигнанців доля лемків не є найтрагічнішою. Українська материкова земля стала лемкам другою матір'ю. Що ж, тужитимемо за втраченими навіки Бескидами і хай ця туга – світла туга – допомагає очиститися душі. А з чистою душею і нова оселя засвітить вікнами щастя.

Володимир Ступінський

Мовознавчі студії

СОКОВИТІ ЛЕМКІВСЬКІ ГОВІРКИ

[illegible] гілок українського народу, яка щедро плодоносить талантами, що збагатили і українську культуру, і українську науку. Проживаючи на західній окраїні української етнічної території, лемки творили свою культуру, мали свій побут, розмовляли своєю говіркою.

Сьогодні галицькі лемки розпорошені. Частина з них проживає в основному у західному регіоні України /Тернопільська, Львівська, Івано-Франківська області/, а частина розкидана у різних місцях Польщі. Позбавлені власної території, галицькі лемки поступово забувають свою говірку. А лемківські говірки — це теж історія цієї своєрідної етнографічної групи. Тому ці говірки були предметом дослідження вчених-мовознавців Івана Верхратського, Йосипа Дзендзелівського, Януша Рігера, Мирона Онишкевича, Лідії Коць та ін. Однак лемківські говірки сьогодні, як ніколи, потрібно фіксувати і створювати словники, щоб донести особливість і красу слова до наступних поколінь. У нашому розпорядженні є чималий лексичний матеріал. Підготовлено словничок дієслівної лексики. Для його створення послужили записи говірок, здійснені у лемків Тернопільщини.

Лемки, як людність, люблять розмовляти, але, спілкуючись із співрозмовником, часто *гварили дашто*, або *повідали*, чи радили собі, тихенько *бесідували*. З-поміж них були і такі, що добре *райцували* /вели розмову/, або так собі *бляндали*, *зьвандали* /базікали/, чи могли дещо *блюзнути* недоречно. Ті, що мали вади у мовленні, то *шварготали*, *швальбали*, *фалькотіли*. А як доходило до суперечок, то лемки *вадилися* /сперечалися/

лемків на Лемківщині", – стояв на своєму.

Є бачите, і такі думки у людей. Не всі рвуться, виявляється, додому, бо дому немає.

Так легко корився? Що сподівався знайти на розтерзаному війною Поділлі чи Прикарпатті? Чому деякі залітали навіть у випалене сонцем, війною і голодо-

свекруха забороняла їй брати навіть баняки і горнятка, бо "там вшитко дадут". Але того "вшиткого" не виявилося на розораному хуторі Веселівка під Микулин-

душі. А з чистою душею і нова оселя засвітить вікнами щастя.

Володимир Ступінський, доцент.

Молода паросль

ПОВЕРТАЙМОСЯ ДО ВИТОКІВ СВОЇХ

Ми, покоління 40-річних, усе частіше починаємо себе ловити на думці, що любимо покартати молодих: і те, мовляв, не те і так не так... А от ми були... Вічна проблема батьків і дітей. Така ж вічна, як цей світ.

А вони ростуть, всотують в себе досвід старших поколінь – добрий і не дуже. Та все-таки, хочеться вірити, що більше добрий. Адже юнь завжди тяжіла до духовності, вміла відчувати і розуміти красу, милуватися світом у розмаїтті кольорів веселки. Інколи це виливається у слово, як в Іри Курант, яка під час написання твору на задану тему, зуміла доторкнутися до таємниці тої сув'язі, що ріднить і єднає покоління. Створюючи образ покинутої хати, вона глянула на світ очима свого діда – старого і мудрого лемка. І сталося маленьке диво-слово ожило.

В. Ступінський,
доцент Тернопільського педінституту.

Осиротіла оселя

Пролетіло багато років, а я ніяк не можу забути тебе, рідна хато. Чому твій образ переслідує мене навіть у снах, а тепло ще досі зігріває стомлене серце? Чому не можу назвати землю під ногами своєю, чому так часто сумую за тими високими горами, що охороняли тебе, як добрі лемківські духи, старенька дерев'яна хато? Більша половина мого життя пройшла далеко від тебе, бо величезна стіна чиїхось політичних упереджень розділила нас.

Чи міг би я колись, ще хлопчиком, уявити собі життя без тебе, хатинко, без тепла твоїх затишних світлиць, без пахощів гірського повітря, що розливалося навкруги? Ні я, ні мої батьки не могли навіть думки припусти-

ти про це. Але ми втратили не тільки отчу оселю, нас вирішили позбавити навіть рідної мови.

Картаю себе за те, що в сум'ятті й страху навіть не попрощався з тобою, рідна хижо, не притулився до твого різьбленого ганку, не зросив сльозами поріг. Скільки разів згодом хотілося кинути все і полетіти птахом до твоєї стріхи. Чого б тільки не віддав, щоб іще хоч один раз вдихнути аромат того гірського зілля, що його збирала мати і сушила на вечірньому сонці.

Чи жива ти ще, моя хатино? Може переродилась, змінилась, стала більшою і невпізнаною? Молюся, щоб страх, несправедливість, смуток і горе ніколи більше не ступили на твій новий поріг, щоб була ти надійним прихистком для всіх, хто живе під твоїм дахом. А ще мені хочеться, щоб ніхто й ніколи не був більше вигнаний з власної оселі, з рідної землі, бо немає ні щастя, ні долі за межами рідного краю.

Ірина Курант.
м.Тернопіль

НА СТРУНАХ СЕРЦЯ

ДЕСЬ Є В ЛЕМКІВЩИНІ

Десь є в Лемківщині
Гора — Верховина,
Котра пам'ятає
Ваш веселий спів,
Мамо.

Десь там є модрина
Та одна-єдина,
Котра пам'ятає
Тепло Ваших рук,
Мамо.

В'ється у долині
Стежечка-стежина,
Котра пам'ятає
Дотик Ваших ніг,
Мамо.

А тут, в Україні,
Є Ваша дитина,
Котра щиро любить
Той незнаний край,
Мамо.

Люба Іванків. м. Копичинці

зьвандали /базікали/, чи могли дещо *блюзнути* недоречно. Ті, що мали вади у мовленні, то *шварготали, швальбали, фалькотіли.* А як доходило до суперечок, то лемки *вадилися* /сперечалися/, *волали* /гукали на поміч/, *вавчали* /йойкали/, тобто *робили бреверию* /здіймали бучу/. І ось уже маємо далеко неповний синонімічний ряд слів на означення лексеми *говорити.* А які ж слова слугували лемкам для означення дії пересування тобто синоніми до слова ходити? Це насамперед своєрідне слово *крачати.* Ось як у пісні співається: "Гей, як идеш понеред нас, гей, помаленьки крачай, гей, єст там студенечка, та бис ся не замачав". Зневажливий відтінок містить слово *шляптати* /швендяти/, а на ваду у ходьбі вказує слово *шкитильгати* /шкульгати/.

Лемкині любили газдинити: одні *стругали бандурки,* інші *скрептали компері,* чи *грулі* /картоплю/, а потім зварені бандурки *гружали* /м'яли/ колотівцьом, або компері *дзямили* і їли їх з кислим молоком.

Лемківські говірки добре зберегли літеру "Г". І навіть у газдівстві мали газди *гавзун* /великий баняк/, *глейт* /полив'яний горщик/, *гонтяниці* /ялини для гонта/, *грулі* /картоплю/ та ін.

Образність, соковитість лемківських говірок особливо відчутна у фразеологізмах, у народних приказках. В одних випадках — це загальноукраїнські фразеологізми, які містять один чи два регіональні компоненти, в інших — це локальні утворення, наприклад: хто правду повідат, тот и слів не глядат; ліпше вдома на бандурках, як в чужині на булках; хто багатий віз хоче мати, мусит сам го окувати; лекше людям давати, як в них пожичати; на млинське колесо відром води не наносиш; ци тя ту, аж тя ту; цяпку капуста, цяпку горох; більше люда, більше чуда та ін.

Яскрава і самобутня лексика лемківських говірок. Вона заслуговує на те, щоб бути зібраною і зафіксованою, щоб назавжди увійти у словники.

Стефанія Панцьо,
доцент кафедри української мови Тернопільського педінституту.

Іван Сенько

ПЕРЕСЕЛЕННЯ ЛЕМКІВ В 1945 РОЦІ

Тих кілька словечок
Хочу написати,
Про переселенців
Дещо розказати.
Як колись нас, лемків,
Всіх переселяли
Далеко на Донбас
В колгоспи загнали.
На гори за лісом
Сонечко сідало
Червоне, мов кров'ю
Личко обливало.
Ой, сонечко любе,
За ким ти скучаєш,
Кровцю червоненьку
Марно проливаєш?
За вас проливаю
І за вашу долю,
Їдете на муки
В колгоспну неволю.
Їдете далеко,
Ніхто з вас не знає,
Яка на Донбасі
Доля вас чекає.
Верби і смереки
Немовби клапялись,
З лемками востаннє,
Назавжди прощались.
Пливуть хмари в небі,
Мов широке море,
Слезоньки пустили
За лемківське горе.
Везли до Грибова
Майно, яке мали,
Товарні вагони
Добром заповняли.
Подушки, перини,
Плуги і борони,
Корови і сіно,
Бутлі самогони.
В дорозі на станціях
По три дні стояли,
Щоб рушити з місця,
Палюнки давали.
Стояли на станціях,
На двір виходили,
А коло вагонів
Обіди варили.
Вже нашій мандрівці
Три тижні минає,
Як до Іловайська
Транспорт приїжджає.
В тупик на товарну
Наш поїзд подали,
Вагони звільнити
Негайно казали.
Коли вже вагони
Від всього звільнили,
Під небом відкритим
Три доби сиділи.
Жахливі то були
Три дні і три ночі:
Тоді вже прозріли
Но нас тамті люде
Бачимо, між ними
Добра нам не буде.
То наших прибильців
Новаги не мали,
До другого сорту
Вони нас рівняли.
З острахом дивились
На лемків відразу,
Що ми їм принесли
Буржуйську заразу.
Гірко стає в горлі,
На серце щось тисне,
Душа заніміла,
Сльоза в очах блисне.
Ой Боже мій, Боже
Чим ми завинили,
Що свої рідненькі
Хати залишили?
У світ незнайомий
Пішли ми блукати.
У журбі, з сльозами
Доленьки шукати.
Рабом у колгоспі
І права не мали.
Трудодні — не гроші,
Ти там заробляєш.
Закінчилось літо.
В кінці косовиці
На трудодень буде
Триста грам пшениці.
Тяжко у колгоспі
Прийшлось бідувати.
Треба було звідтам
Кудись виїжджати.
Пізно ми прозріли,
Не було вже ради,
Бо і ми там будем
Також такі дзяди.
Землі там родючі,
Не треба гноїти,
Але мусиш вкрасти,
Щоб якось прожити.
Що таке колгоспи,
Не могли ми знати
Ніхто з нас не бачив,
Не міг розказати.
Сталінські колгоспи —
Тюрма для народу.
Таку ми придбали
Для себе свободу.
Пакуєм валізки,
Білизну, убрання
І знов у мандрівку,
На поневіряння.
Відкриті площадки
Товарні вагони
Обсіли людиська
Як чорні ворони.
Вагони попутні
З вугльом і з дровами,
Їдемо на дровах
Днями і ночами.

Перспективи

Духовно-культурний центр

У Тернополі планується відкрити духовно-культурний центр з метою відродження лемківської культури, традицій, збереження наших звичаїв і мови. Ми ставимо перед собою високе і благородне завдання — згуртувати усіх вихідців з Лемківщини та інших регіонів незалежно від їх релігійних поглядів і конфесійної приналежності. Ми також наголошуємо на тому, що лемки не відгороджують себе від українського народу, а навпаки сприяють його єдності і монолітності, адже ми — одна з гілок великого українського дерева. Наша лемківська церква жодною мірою не може стати якоюсь третьою конфесійною церквою, як це дехто намагається хибно потрактувати. В ній тільки звучатиме лемківський діалект, що нагадуватиме нам втрачену отчу землю і ріднї Бескиди. Але пануватиме в ній дух український і житиме Христова віра нашого народу.

Перший камінь і хрест на місці майбутнього храму планується посвятити під осінь цього року. А поки що іде збір коштів та офіруваань. Щиро будемо вдячні кожному, хто прилучиться до цієї святої і благородної справи.

Отець Анатолій Дуда,
член правління
Тернопільського
обласного товариства
"Лемківщина"

Радимо

З лемківського гумору

ПОСМІЙМЕСЯ КУСЦЬОК

* * *

— Яки два слова люблят уживати учні?

— Не знам...

— От-от. Якраз тоти два.

* * *

— Андрійку, повіч мі, што єст хирбет?

— Хирбет — то єст част тіла, на які

з єдного кінця сідит голова, а з другого сіджу я.

* * *

Єден злодій перед судом, взяв сой адвоката,

які так добрі обороняв підсуднього, же го

оправдали.

— Видиш, як добрі я тя оборонив. Збільш мі гонорар.

— Велика штука. Як бим перше знав, же-м такі невинни, то бим ниак не брав адвоката.

* * *

— Ваню, ти мі дав вексель з підписом чловека, які юж давно небіжчик.

І што з того?

— Він не може викупити вексель, бо юж не жиє.

— А ти думаш, же як би жив, то би викупив?

* * *

Поштар.: — На вашим листі нес адреси.

Бабця.: — А нашто другим знати, де і кому я пишу.

* * *

— Молоди чловече, ти цюлував мою дівку?

— Я не можу вам на тото одповісти.

— А то чого?

— Я дав їй слово чести, же никому не повім.

* * *

— Повічте, газдо, кілько іщи кільометри буде до Криниці?

— Та буде зо три з гаком.

— А кілько буде мав тот "гак"?

— Певні зо п'ят кільометри...

* * *

— Чом ваши волоси біли а баюси чорни?

— Бо баюси на 20 років молодши.

* * *

— Ци г вашим місьті гродив ся велики чловек? — зьвідує ся туриста.

— Ніт. В нас ся родят лем діти.

* * *

— Мамо, а чом наши няньо таки лиси?

— Бо дуже мисьлят.

Від всього звільнили,
Під небом відкритим
Три доби сиділи.
Жахливі то були
Три дні і три ночі:
Тоді вже прозріли
Добре наші очі.
Жінки проклинають,
Малі діти плачуть,
А злодії хитрі
Коло пачок скачуть.
Пачки і пакунки
Разом поскладали,
Всеодно злодії
Черевики вкрали.
Приїхали фіри
З колгоспів за нами.
Кладем свої речі
На фіри купами.
В селі Федорівка
Кімнату нам дали.
Наші дві коровки
В стаєнку загнали.
А на тій стаєнці
Дахівка побита,
Розібрана стінка,
Дірами покрита.
Молотова ім'ям
Колгосп називався.
Голова колгоспу
Щербиною звався.
Косо поглядали
Обсіли людиська
Як чорні ворони.
Вагони попутні
З вугльом і з дровами,
Їдемо на дровах
Днями і ночами.
Голодні, холодні,
І води немає,
А вітер холодний
Очі задуває.
Збруч-ріку минули,
Душа веселіє.
На межах травичка
Гарно зеленіє.
Тут нам треба, браття,
Десь прилаштувати,
Тут життя майбутнє
Будем будувати.
Одні на Тернопіль,
А другі до Львова,
Наші тиличане —
До Станіславова.
Лемки на Донбасі
Недовго пробули,
А рабство тамтешнє
Вже добре відчули.
Колгоспи, колгоспи,
Землі плодородні,
Пшениці прекрасні,
А люди голодні.

1947 р.

ЧИ БУДЕМО В ПАРІ?

Молода розлучена лемкиня шукає пару для створення сім'ї. Відгукнуся на лист чоловіка віком 36-38 років, який би став добрим батьком моєму синові. Про себе — високого росту, нормального тілоскладу, кажуть, що симпатична. Освіта вища, робота — престижна. Легковажних прошу не турбувати.

Абонемент №1.

Для створення сім'ї прошу відгукнутися доброго, чуйного чоловіка віком до 40 років, який живе за принципами християнської моралі. Бажано лемківського походження. Маю усі умови для щасливого життя. Доля з першим чоловіком не склалася, тому що він не розлучався з чаркою.

Абонемент №2.

Для публікації вашого оголошення ви повинні переказати на пошті 5 тисяч купонів на розрахунковий рахунок товариства "Лемківщина" № 000700406 Укрсоцбанку Тернополя МФО 338017, а квитанцію надіслати нам разом з текстом. Листи абонементам надсилайте, вказуючи на конверті їх номер і вкладаючи чистий конверт. Довідки по телефону 2-42-44 (у Тернополі) 4-23-96 (Івано-Франківськ).

"Лемківщина"

Радимо придбати і прочитати

Літературні новинки

І. Красовський, Д.Солинко. Хто ми, лемки... -Львів, 1991.

І. Красовський. Тільки з рідним народом. -Львів, 1992.

В. Барна. Бескиди. Поезії. -Тернопіль, 1992.

І. Красовський. Прізвища галицьких лемків у XVIII ст. -Львів, 1993.

І. Оленич. Доля Лемківщини. -Львів, 1993.

І. Красовський. До земляків за океан. -Львів, 1993.

В. Хомик. Лемківська молитва. Поезії. -Львів, 1993.

М. Ковальський (Канада). Та не чужинцем є я Україні. Поезії. -Львів, 1993.

Лемківщина в творчості Василя Мадзеляна. Альбом гравюр. -Львів, 1993.

Лемківський народний календар на 1994 рік. -Львів, 1994.

Згадані книжки можна придбати у Львівському музеї народної архітектури та побуту.

— А ти думаш, же як би жив, то би викупив?

. . .

— Ци давно гмер ваш муж?

— За тиждень по шлюбі.

— Но то ся хоц довго не мучив.

— Мамо, а чом наши няньо таки лиси?

— Бо дуже мисьлят.

— А мама чом мают тильо волосив, ци мама не мисьлят?

— Ціхо буд, ти смаркачу!

. . .

— Повідают, же женати довше жиют як неженати.

— То не є правда. Женатим лем ся житя довше тягне.

Страхова компанія "Оберіг"

До уваги жителів м. Тернополя і області

В м. Тернополі зареєстрована нова страхова компанія "Оберіг" з ліцензією на право займатися страховою діяльністю з таких видів страхування:

- особистого страхування життя;
- страхування від нещасних випадків;
- страхування засобів наземного транспорту;
- страхування вантажів;
- страхування майна підприємств, організацій і установ;
- страхування майна громадян;
- страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів;
- страхування ризику непогашення кредиту;
- перестрахування.

Раді Вас обслужити за адресою:
м. Тернопіль вул. Шашкевича, 3, к 91, 92, 2-й поверх
(В приміщенні інституту Діпроцивільпромбуду)
Телефон для довідок 2-94-61.

Правління СК "Оберіг".

Набір і верстка цього номера газети виконані на комп'ютерному комплексі страхової компанії "Оберіг" безкоштовно.

"Дзвони Лемківщини" — часопис крайового Товариства "Лемківщина" в Україні

Наша адреса: м. Тернопіль, бульвар Т. Шевченка, 21.
Телефон 2-42-44.
Замовлення № Тираж 3000.
Обсяг 1 друк. арк. Друк офсетний.
Орендне підприємство видавничо-поліграфічний комбінат "Збруч", м. Тернопіль, вул. Живова, 11.

Редактор Петро СОРОКА

Редакційна колегія:

Михайло БЕНЧ, Ярослава БЕРЕЖНЮК, Марія БУРДЯК (Чортків), Олександр ВЕНГРИНОВИЧ, Ігор ДУДА, Стефанія ПАНЦЬО, Володимир СТУПІНСЬКИЙ, Парасковія ТРАЧ, Ілля ЧУЛИК (Львів), Анатолій ЯДЛОВСЬКИЙ (Івано-Франківськ).

www.lemko.org
2010.07.23 13:35:32
+03'00'